საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია

ქართული ენციკლოპედიის ი. აბაშიძის სახელობის მთავარი სამეცნიერო რედაქცია

მარნეულის მუნიციპალიტეტი

მარნეულის
მუნიციპალიტეტის გერბი

მარნეულის მუნიციპალიტეტი, ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული ერთეული აღმოსავლეთ საქართველოს ქვემო ქართლის რეგიონში. მუნიციპალიტეტს აღმ-ით და ჩრდ-ით ესაზღვრება გარდაბნის, დას-ით – ბოლნისის, ჩრდ.-დას-ით – თეთრი წყაროსა და გარდაბნის მუნიციპ-ები, სამხრ-ით კი – აზერბაიჯანისა და სომხეთის რესპუბლიკები. ფართ. 935,2 კმ ^{2}, მოსახლეობა 104.3 ათ. კაცი (2014), ადმ. ცენტრი – მარნეული. მუნიციპ-ში შედის 1 ქალაქი და 17 თემი (ალგეთი, ახკერპი, დამია-გიაურარხი, თამარისი, კასუმლო, კაპანახჩი, ყაჩაგანი, ოფრეთი, სადახლო, ქუთლიარი, ყიზილ-აჯლო, ყულარი, შაუმიანი, შულავერი, წერაქვი, წერეთელი, ხოჯორნი).

ისტორიული ცნობა. ძვ. წ. VI–III სს-იდან ახლანდ. მ. მ-ის ტერიტ. ქართლის სამეფოს, ადრეული და განვითარებული ფეოდალიზმის ხანაში – ქართლის საერისმთავროს, IX ს-ში – თბილ. საამიროს, X–XI სს. მიჯნაზე – ტაშირ-ძორაკეტის სამეფოს, XI–XII სს-იდან კი – ერთიანი საქართვ. შემადგენლობაში იყო. XV ს-იდან შედიოდა ქართლის, შემდეგ – ქართლ-კახეთის სამეფოში. ექვემდებარებოდა ბოლნისის საეპისკოპოსოს. ქართლ-კახეთის სამეფოს გაუქმების (1801) შემდეგ შედიოდა საქართვ. გუბერნიის ლორის (1804-იდან – თბილისის) მაზრის ბორჩალოს დისტანციაში, 1880-იდან კი – თბილ. გუბერნიის ბორჩალოს მაზრაში. 1921-იდან საქ. სსრ ადმ.-ტერიტ. დაყოფით ისევ ბორჩალოს მაზრაში დარჩა. 1929 თბილ. ოლქში იყო ბორჩალოს რ-ნის სახელწოდებით. 1930-იდან – ლუქსემბურგის რ-ნი, 1947-იდან – მარნეულის რ-ნი, 2006-

იდან კი მ. მ. ეწოდა.

ბ უ ნ ე ბ ა . მ. მ-ის ტერიტორიის ცენტრ. ნაწილი გაშლილია მარნეულის აკუმულაციურ ვაკეზე, სიმაღლე ზ. დ. 270 მ-იდან 400 მ-მდე. აგებულია მეოთხეული ალუვიური ნალექებით, კენჭნარით, კონგლომერატებით, ქვიშებითა და თიხებით. ვაკეზე აგრეთვე არის ჯავახეთის ზეგნიდან ჩამოსული ლავური ღვარის დამარხული ბოლო, ასევე აფშერონული და ბაქოური დროის თიხნარი. ვაკის ზედაპირი ბრტყელია, დასერილია მდ-ების – ალგეთის, ხრამისა და დებედის ხეობებით. მდინარეული ტერასების ამგებ თაბაშირიან თიხებში გვხვდება ფსევდოკარსტული მოვლენები, რაც რელიეფში გამოსახულებას პოვებს სუფოზიური ძაბრების, ჭებისა და მღვიმეების, აგრეთვე ბუნებრივი ხიდების სახით. მუნიციპ-ის ჩრდ. ნაწილი უჭირავს იაღლუჯის მაღლობს, სიგრძე 17 კმ, სიგანე 10–11 კმ, შეფარდებითი სიმაღლე 300–400 მ. აგებულია ნეოგენური კონგლომერატებისა და ქვიშაქვების წყებით. მაღლობი ჩრდ-ით ამაღლებულია და ქმნის იაღლუჯის სერს, მის სამხრ-ით კი მშრალი ხევებით დასერილი ვაკეა.

მ-ის სამხრ. ნაწილში აღმართულია ლოქის ქედის ჩრდ. კალთის ნაწილი (მდ. შულავრის აუზი). მისი აბსოლ. სიმაღლე 1400 მ არ აღემატება. აგებულია ცარცული ასაკის კირქვებით, ტუფ-ბრექჩიებით, ტუფ-ქვიშაქვებით და პორფირიტებით. დანაწევრებულია მდ. შულავრის შენაკადების ხეობებით. მდ. დებედის აღმ-ით განედურადაა გაწოლილი ბაბაკარის სერი, რ-იც აგებულია ვულკანოგენური ფაციესის ზედაცარცული კირქვებითა და მერგელებით. მისი სამხრ. კალთა ძლიერ დასერილია, ზოგან ტიპური ბედლენდებია. მუნიციპ-ის მნიშვნელოვანი წიაღისეულია მარმარილო (სადახლო).

მარნეულის ვაკეზე ჩამოყალიბებულია ზომიერად მშრალი სუბტროპ. თბილი სტეპების ჰავა. ჰაერის საშ. წლ. ტემპ-რა 12 ^{0}C, იანვ. 0^{0} –0,3 ^{0}C, ივლ. 23,9 ^{0}C, აბსოლ. მინ. –25 ^{0}C, აბსოლ. მაქს. 40 ^{0}C. ნალექები 490–550 მმ წელიწადში. ნალექების მაქს. რაოდენობა მაისში მოდის, მინ. – დეკემბერში. ბაბაკარისა და იაღლუჯის სერებზე და ასევე ლოქის ქედზე ჰავა ზომიერად თბილი, სტეპურიდან ზომიერ ნოტიოზე გარდამავალია. იცის ცხელი ზაფხული. მუნიციპ-ის ტერიტორიის – დიდ ნაწილში წლიურად 400–600 მმ ნალექი მოდის.

მ. მ. მდიდარია მდინარეებით. მდ. მტკვარი მას აღმ. საზღვარზე ჩამოუდის; მდ. ხრამი ვაკეზე გადის და აჩენს კლაკნილებს, „ნარიონალებს“. წყალუხვია ხრამის მარჯვ. შენაკადი – დებედა, რ-ის უკიდურესი ქვემო დინება მიეკუთვნება მ. მ-ს. დებედაც ტიპური ვაკის მდინარეა. მარნეულის ვაკეს კვეთს მდ. ალგეთი (მტკვრის მარჯვ. შენაკადი). სხვა მდ-ებიდან აღსანიშნავია შულავერი (ხრამის მარჯვ. შენაკადი) და ბანოშისწყალი (დებედის მარცხ. შენაკადი). მდინარეებმა წყალდიდობა იცის გაზაფხულზე, წყალმცირობა – ზაფხულსა და ზამთარში. მათ იყენებენ სარწყავად.

მარნეულის ვაკეზე დამლაშებულ და ბიცობიან ნიადაგებთან ერთად გავრცელებულია წაბლა ნიადაგები. უფრო მეტად გვხვდება ბიცობიანი და დამლაშებული წაბლა ნიადაგები, მდ-ების მტკვრისა და ხრამის გაყოლებაზე კი – ალუვიური კარბონატული ნიადაგები. იაღლუჯის მაღლობზე ნიადაგები რუხი-ყავისფერი და წაბლა ტიპისაა, ალაგ-ალაგ სუსტად დამლაშებული და ბიცობია. ლოქის ქედსა და ბაბაკარის სერზე გვხვდება ტყის ყავისფერი ნიადაგი, ყველაზე მაღალ ადგილებში კი – ტყის ყომრალი ნიადაგი.

მ ო ს ა ხ ლ ე ო ბ ა . მოსახლეობის 83,3% აზერბაიჯანელია, მოსახლეობის საშ. სიმჭიდროვეა 111,5 კაცი 1 კმ ^{2}-ზე (2014).

მ ე უ რ ნ ე ო ბ ა . მ. მ-ის მეურნეობა ძირითადად ემყარება ადგილობრივი სას.-სამ. პროდუქციის წარმოებას. სოფლის მეურნეობაში წამყვანი დარგია მებოსტნეობა, მევენახეობა, მოჰყავთ მარცვლეული კულტურები; მეცხოველეობიდან – სახორცე-სარძევე-სამატყლე მიმართულება. ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი სას.-სამ. კომპანიაა „მარნეული აგრო“. მრეწველობა ძირითადად წარმოდგენილია საკონსერვო წარმოებით („მარნეულის სასურსათო ქარხანა“).

მ. მ-ის ტერიტორიაზე გადის თბილისი–ერევნის რკინიგზის ხაზი. მუნიციპალიტეტს საავტომობილო კავშირი აქვს სომხეთთან და აზერბაიჯანთან.

კ უ ლ ტ უ რ ა დ ა ჯ ა ნ მ რ თ ე ლ ო ბ ი ს დ ა ც ვ ა მ. მ-ში არის ზოგადსაგან-მანათლებლო სკოლები (76), პროფ. სასწავლებლები (3), საჯარო (მარნეული), აგრეთვე სასოფლო ბ-კები, მარნეულისა და სასოფლო ტიპის კულტურის სახლები, 2 მუზეუმი. მარნეულიდან მაუწყებლობს ტელერადიო კომპანია „მარნეული TV“.

ი ს ტ ო რ ი უ ლ - ხ უ რ ო თ მ ო ძ ღ ვ რ უ ლ ი ძ ე გ ლ ე ბ ი . ისტ. ძეგლებიდან აღსანიშნავია ახქერფისა (ჰუჯაბის; XIII ს.) და ხოჟორნის (ადრინდ. შუა საუკუნეები) სამონასტრო კომპლექსები, გორულის (ოფრეთის) ნაქალაქარი (XVII ს.), წოფის (ადრინდ. შუა საუკუნეები), ქალაფის მონასტრის (XIII ს.), ბინაძორის (XVII ს.) ეკლესიები და სხვა ნაგებობანი.